

NOSTĀJA

Apstiprināts LSA Domes sēdē

07.07.2018.

Protokola nr. 2018/DP6

07.07.2018.

Rīgā

Nr. 2018/NP4

Par augstākās izglītības iestāžu pārstāvības lēmējinstītūcijām un studējošo pārstāvniecību tajās**ORGANIZĀCIJA**

Latvijas Studentu apvienība (LSA) pārstāv Latvijas studējošo intereses nacionālā un starptautiskā līmenī. Saskaņā ar Augstskolu likumu, apvienības biedri ir visu Latvijas augstskolu studējošo pašpārvaldes. LSA pauž demokrātiskā procedūrā formulētu, reprezentatīvu Latvijas studējošo viedokli.

SITUĀCIJA

Latvijas augstākās izglītības iestāžu autonomijas problēmas, kuras attiecas kā uz ārējo, tā arī uz iekšējo augstskolu pārvaldību, pēdējo gadu laikā vairākkārtīgi ir aktualizētas gan dažādu pētījumu ietvaros (Eiropas Universitāšu asociācijas veiktajā pētījumā *University Autonomy in Europe II. The Scorecard (By Thomas Estermann, Terhi Nokkala & Monika Steinel 2011)*), Pasaules bankas pētījumā), gan arī dzan organizāciju, piemēram, Ārvalstu investoru padomes Latvijā (FICIL) izstrādātajās rekomendācijās Latvijas universitāšu pārvaldības uzlabošanai. Viens no galvenajiem aspektiem, kam tiek pastiprināti pievērsta uzmanība, ir saistīts ar to, ka Latvijas augstākās izglītības iestādes nevar iekļaut savās kolektīvās pārvaldes iestādēs ārējos locekļus, nodrošinot ne tikai akadēmisko aprindu pārstāvju, bet arī profesionālo menedžeru no darba tirgus iesaisti augstskolu pārvaldībā, tostarp, lēmumu pieņemšanā.

Pašlaik iepriekš minētās idejas realizēšanu arī situācijā, ja to vēlētos tikai viena augstākās izglītības iestāde, ierobežo spēkā esošais normatīvais regulējums.

Augstskolu likuma 12.pantā noteikts, ka augstskolas galvenās lēmējinstītūcijas ir satversmes sapulce, senāts, rektors un akadēmiskā šķirētāja. Augstskolā augstākā vadības iestādē un lēmējinstītūcija stratēģiskajos, finanšu un saimnieciskajos jautājumos ir tās dibinātājs, bet augstākā pārstāvības un vadības iestādē un lēmējinstītūcija akadēmiskajos un zinātniskajos jautājumos — augstskolas satversmes sapulce. Augstskolu likuma 13.panta trešā daļa nosaka, ka akadēmiskā personāla pārstāvju īpatsvars satversmes sapulcē nedrīkst būt mazāks par 60 procentiem un studējošo īpatsvars — ne mazāks par 20 procentiem. Vairums augstskolās studējošo īpatsvars ir bijis tieši 20 procenti, ļoti retos gadījumos studējošajiem sniegts lielāks īpatsvars par 20 procentiem, piemēram, Latvijas Universitātes Studentu padomei - 25 procenti. Šī norma ir nodrošinājusi studējošo pārstāvniecības garantiju svarīgu lēmumu izstrādē, virzīšanā un gala pieņemšanā.

Satversmes sapulces kompetencē ir pieņemt un grozīt augstskolas satversmi, ievēlēt un atcelt rektoru, noklausīties rektora pārskatu, ievēlēt senātu vai apstiprināt tā ievēlēšanas atbilstību

augstskolas satversmei, ievēlēt akadēmisko šķirējtiesu, apstiprināt senāta un akadēmiskās šķirējtiesas nolikumus. Pārejos satversmes sapulces uzdevumus nosaka augstskolas satversme.

Latvijā augstākās izglītības iestādes pēc to pārstāvības lēmēj institūcijām var iedalīt 2 lielās grupās - augstskolas, kas sevī ietver arī universitātes un akadēmijas, un koledžas. Atšķirībā no augstskolām, kur tās vada Satversmes sapulces ievēlēts rektors, koledžas vada direktors (valsts dibinātas koledžas direktoru konkursa kārtībā pieņem darbā un atbrīvo no darba Izglītības un zinātnes ministrija vai attiecīgās nozares ministrija).

Augstskolu likuma 53.pants nosaka, ka augstskolas un koledžas studējošajiem ir sava pašpārvalde — vēlēta, neatkarīga studējošo tiesību un interešu pārstāvības institūcija augstskolās un koledžās. Augstskolu likuma 54.pants nosaka, ka studējošo pašpārvaldes pārstāvjiem augstskolas senātā, fakultātes domē un satversmes sapulcē ir veto tiesības jautājumos, kas skar studējošo intereses. Salīdzinoši ar citām valstīm Latvijas augstākās izglītības iestāžu koleģiālās pārvaldes institūcijās ir noteikts augsts studējošo īpatsvars un tikai Latvijā un Horvātijā studējošajiem ir veto tiesības attiecībā uz studējošo intereses skarošiem jautājumiem, tāpēc šīs iespējas uzskatāmas ne tikai par unikālām, bet arī nozīmīgām. Studējošo pārstāvji veto tiesības ir izmantojuši nozīmīgās situācijās, labvēlīgi ietekmējot procesus, kas skar studējošos, piemēram:

1. Valsts kontrole 2013. gadā norādīja, ka Rīgas Stradiņa universitāte (RSU) ir izstrādājusi Ministru kabineta noteikumiem Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" neatbilstošu Stipendiju piešķiršanas nolikumu, tajā nosakot, ka RSU aprēķināto kopējo stipendiju skaitu proporcionāli sadala pa studiju programmām un studiju gadiem. Šādā pašā veidā arī citas augstākās izglītības iestādes piešķir valsts budžeta stipendijas. Valsts kontrole uzskatīja, ka tādējādi stipendiju piešķiršana neesot godīga, jo ikmēneša stipendijas nesaņemot studenti ar augstāku vidējo vērtējumu. Lai pasargātu augstākās izglītības iestāžu studējošos no nepamatotas stipendiju sadales saskaņā ar Valsts kontroles ieteikumiem, kur nepieciešams vērtēt visus studentus kopā, neskatoties no studiju jomas un līmeņa (piemēram, 1. studiju gada medicīnas studiju programmas students nekonkurē ar 3. studiju gada jurisprudences studiju programmas studentu), RSU studējošo senatori senāta sēdē, kur tika izskatīti grozījumi RSU Stipendiju piešķiršanas nolikumā atbilstoši Valsts kontroles ieteikumiem, izmantoja savas atliekošā veto tiesības, kas aizsāka procesu, kur bija nepieciešams veikt grozījumus Ministra kabineta noteikumos par stipendijām, par kuriem iestājās LSA, sadarbojoties ar Rektoru padomi.
2. Studentu pārstāvji lietoja veto tiesības, lai pārceltu Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes (MLĶF) Dizaina tehnoloģiju institūta direktora vēlēšanas Rīgas Tehniskās universitātes MLĶF domē. Neviena no kandidātiem direktora amatam pirmajā balsošanas reizē neieguva balsu vairākumu. Studenti piemēroja veto atkārtotam balsojumam konkrētajā Domes sēdē, jo uz atkārtoto balsošanu nebija iespējams sagatavot un saņemt plašāku informāciju par kandidāta attīstības koncepciju. Būtiski, ka šajā gadījumā veto veicināja gan studiju procesa attīstību, gan arī institūta darbības attīstību.

NOSTĀJA

LSA pauž nostāju, ka situācijā, ja tiek mainīts augstākās izglītības iestāžu pārvaldības modelis, augstākās izglītības iestāžu lēmēj institūcijās jānodrošina studējošo pārstāvju īpatsvars ne mazāks kā 20 procenti, kā arī jāsauglabā studējošajiem veto tiesības jautājumos, kas skar viņu intereses.

2012. gadā 47 Eiropas augstākās izglītības telpu pārstāvošo valstu ministri, vai viņu pārstāvji, tiekoties Bukarestē, vienojās par būtiskiem Eiropas augstākās izglītības attīstības jautājumiem. Tika iezīmēti četri galvenie Eiropas augstākās izglītības telpas izaicinājumi un uzdevumi virzieni laika posmam līdz 2015. gadam, viens no tiem bija nodrošināt kvalitatīvu augstāko izglītību visiem, to veicinot ar studentu un darbinieku klātbūtni augstākajā augstākās izglītības iestāžu lēmēj institūcijā. (AIP izstrādātā Latvijas augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālā koncepcija 2013. - 2020. gadam, 2013)

Neraugoties uz to, ka Eiropas valstu izglītības ministri ir vienojušies, ka Eiropas vienotās augstākās izglītības telpa ir izveidota, Boloņas process turpināsies līdz 2020. gadam. Boloņas process veicina studentu centrētas izglītības ieviešanu augstākajā izglītībā, tāpēc ir būtiski, lai studenti būtu balsstiesīgi un piedalītos augstākās izglītības iestāžu esošajās lēmēj institūcijās, tādējādi ne tikai sekojot līdzi, bet arī lemjot par studentu centrētas izglītības ieviešanas pasākumiem.

2012. gada 20. aprīlī Eiropas Parlaments pieņēma Rezolūciju par Eiropas augstākās izglītības sistēmu modernizāciju, kurā sadaļā "Augstāko mācību iestāžu finansēšana" tika teikts, ka Eiropas Parlaments:

"17. uzsver, ka augstākā izglītība ir sabiedriska labums, kas sekmē kultūru, sabiedrības daudzveidību, demokrātiskās vērtības un personīgo attīstību un palīdz studentiem kļūt par aktīviem pilsoņiem, kuri atbalstīs Eiropas kohēziju." (Rezolūcija par Eiropas augstākās izglītības sistēmu modernizāciju, 2012)

Pētījumi apstiprina, ka aktīvai pilsoniskai sabiedrībai ir korelācija ar korupcijas uztveri sabiedrībā. Studentu iesaiste augstākās izglītības iestāžu lēmēj institūcijās veicina aktīvas pilsoniskas sabiedrības veidošanos, jo studentiem ir iespēja piedalīties demokrātiskos procesos, kuros tiek lemts par jautājumiem, kas bieži skar tieši studentu ikdienu. (Anderson, Christopher J., and Yuliya V. Tverdova. 2003. Corruption, political allegiances, and attitudes toward government in contemporary democracies), (Dahl, Robert. 1985. Polyarchy: Participation and opposition. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1971), (Shrabani Saha and Neil Campbell, Studies of the Effect of Democracy on Corruption, 2007)

Atceļot studentu pārstāvniecību augstākajās augstākās izglītības lēmēj institūcijās, tiktu ierobežota šī studējošo pašpārvaldēm Augstskolu likumā noteiktā pienākuma kvalitatīva izpilde, aizstāvot un pārstāvot studējošo intereses akadēmiskās, materiālās un kultūras dzīves jautājumos.

Lēmēj institūciju darbības caurspīdīgumu nodrošina visu ieinteresēto pušu dalība šajā lēmēj institūcijā. Tā kā studenti ir viena no ieinteresētajām pusēm, tad tās dalība šajā lēmēj institūcijā palielina tās caurspīdīgumu. LSA iestājas, ka jāsaņem balsstiesības studējošajiem augstākās izglītības iestāžu lēmēj institūcijās, kas lemj par finanšu jautājumiem, kas skar studējošo intereses.

REZULTĀTS

Šādā veidā, sekmējot studējošo iesaisti augstākās izglītības iestādes pārvaldībā, tiek nostiprinātas funkcijas, kuras jau šobrīd ir Augstskolu likuma 53. un 54. pantā. Pirmkārt, neatkarīgi nodrošinot studējošo viedokļa izteikšanu, kā arī interešu aizstāvēšanu visās augstākās

izglītības iestādes lēmējinstācijās. Otrkārt, piedaloties augstākās izglītības iestādes darbībā, veicinot augstākās izglītības iestādes attīstību, caurskatot jautājumus no studējošo spektra un piedāvājot iespējamus risinājumus, kā arī iespējamus jautājumus, kurus būtu nepieciešams izskatīt.

Prezidents

D.Freidenfelds